

Dialog, interessekamp og integrasjon: Islamsk Råd Norge og det norske samfunnet siden 1993

Olav Elgvin

olav.elgvin@fafo.no

Postdoktor ved UiB, ph.d. i sammenliknende politikk fra Universitetet i Bergen

(f. 1980)

INGRESS:

Islamsk Råd Norge har oppigjennom sin historie havnet i mange kontroverser. Likevel har organisasjonen antakelig bidratt til at Norge har blitt et mer integrert samfunn. Det har skjedd ikke bare gjennom dialog, men også gjennom interessekamp og konflikt.

«Vi trenger at muslimene organiserer seg. Det er den eneste måten vi kan holde dem ansvarlige for hva som skjer i miljøene deres.»¹

Den som sa dette, var en norsk byråkrat. Jeg hadde intervjuet ham om norske trossamfunn og spurt om den norske politikken overfor de religiøse miljøene. For denne byråkraten var det spesielt viktig at muslimer skulle bli mer organisert. Han mente at muslimene i Norge stod overfor flere utfordringer: diskriminering og islamofobi, radikalisering, negativ sosial kontroll med mer. Svaret på alt dette, mente han, var sterkere institusjonalisering og representasjon av muslimer i det norske samfunnet. De trengte representative institusjoner. Når disse institusjonene var på plass, kunne norske myndigheter holde disse institusjonene ansvarlige, og de ville fungere som bindeledd mellom regjeringen og vanlige norske muslimer.

Enten han visste det eller ikke, ga denne byråkraten uttrykk for idéer som har blitt vanlige i europeiske politiske kretser de siste 20 årene. I flere europeiske land har

myndighetene søkt å institusjonalisere og regulere den muslimske tilstedeværelsen gjennom *islamske representative råd*, slik at disse rådene kunne representere muslimer og moskeer.² Blant de mest kjente eksemplene er CFCM i Frankrike (Conseil français du culte musulman) og DIK i Tyskland (Deutsche Islam Konferenz). Men også i mange andre europeiske land finnes det i dag slike råd. Disse rådene har gjerne til hensikt å representere muslimer, moskeer eller andre muslimske organisasjoner overfor staten og andre aktører i samfunnet. De skal i prinsippet representere sine medlemmer overfor myndighetene, slik at deres interesser blir tatt med i betraktning når politikken formuleres. Men det forventes at de også hjelper myndighetene med å implementere og iverksette politikk og tiltak.

I den internasjonale litteraturen om islamske representative råd har det norske caset så langt glimret med sitt fravær. Også i forskningen på islam i Norge har det så langt vært relativt lite fokus på den representative rollen islamske organisasjoner kan ha, med noen viktige unntak.³ I denne artikkelen skriver jeg kortfattet om historien til organisasjonen Islamsk Råd Norge (IRN), som har vært den viktigste representative islamske organisasjonen i Norge. Artikkelen springer ut av min doktorgradsavhandling⁴ og er basert på både skriftlige kilder og kvalitative intervjuer. Det analytiske hovedfokuset i avhandlingen handlet om å forstå konflikten som oppstod i IRN på 2010-tallet, og liknende konflikter i representative islamske råd i andre europeiske land. I denne artikkelen er det analytiske hovedfokuset snarere å forstå forholdet mellom IRN og det norske storsamfunnet. Hvordan har forholdet mellom IRN og det norske samfunnet vært? Hvilken rolle har IRN spilt, når det gjelder utviklingen av det norske samfunnsfellesskapet?

Teori: Islamske råd som medlemmer av konfliktpartnerskap

Det teoretiske utgangspunktet for denne artikkelen er litteraturen om ny-korporatisme (ny-korporatismen i etterkrigstiden ble beskrevet som «ny» for å skille den fra korporatismen som ble utviklet i de fascistiske statene i

mellomkrigstiden), særlig slik den har blitt anvendt på islamske råd av statsviteren Jonathan Laurence.⁵

Ny-korporatistisk teori beskriver hvordan interessegrupper har blitt trukket inn i statsmaskineriet: De blir tilskrevet offisielle roller, og får dermed både plikter og rettigheter. I det 20. århundre var møtet mellom staten og fagforeningene det mest kjente eksempelet. Fagforeningene og arbeiderbevegelsen fikk i flere land en plass ved bordet. Det gjorde at de modererte kravene sine, og i stedet for uløselige konflikter oppstod det *klassekompromiss* mellom kapitaleierne og arbeiderne.⁶ Men Laurence trekker også frem hvordan jødiske borgere og jødiske organisasjoner ble inkorporert i europeiske stater på 1800-tallet, særlig i Frankrike under Napoleon og i Preussen under keiser Wilhelm 2. I både Frankrike og Tyskland fikk jødene på denne tiden rettigheter som borgere. Samtidig måtte jødiske ledere og jødiske organisasjoner formelt anerkjenne autoriteten til myndighetene, og ta avstand fra visse teologiske ideer – slik som forbudet mot ekteskap mellom jøder og ikke-jøder.⁷ Ifølge Laurence kan denne politikken overfor jødene ses på som en inspirasjonskilde for politikken regjeringene i Tyskland og Frankrike begynte å føre overfor muslimer på 2000-tallet, da de også forsøkte å kombinere anerkjennelse med å stille strenge krav til de viktigste muslimske organisasjonene – og ved opprettelsen av representative islamske råd.

For Laurence fremstår ny-korporatismen langt på vei som et forsøk på *kooptering*, som han implisitt bifaller. Hovedmålet ser ut til å være at de muslimske organisasjonene skal moderere seg, slik det skjedde med fagforeningene i Kontinental-Europa. En annen måte å forstå korporatistisk inkludering på er å se på korporatistiske ordninger som en type *konfliktpartnerskap*.⁸ I forskningen på den nordiske modellen er for eksempel fokuset ikke bare på kooptering eller passivisering av fagforeningene. Snarere handler det om å sette institusjonelle rammer der reelle konflikter kan utspille seg. Når reelle konflikter kan finne sted innenfor ordnede rammer – slik som konflikten mellom arbeid og kapital om hvem som skal få mest av overskuddet – kan resultatet bli løsninger som alle aktørene

tjener på. Passer denne teorien på historien til Islamsk Råd Norge og forholdet til storsamfunnet og myndighetene i Norge?

Denne artikkelen tar utgangspunkt i ulike datakilder, både skriftlige og muntlige. En sentral datakilde er det private arkivet til professor Oddbjørn Leirvik, som omhandler kristen-muslimsk dialog og *kontaktgruppen* mellom Mellomkirkelig råd og Islamsk Råd Norge, fra sent på 80-tallet til godt ut på 2000-tallet. I tillegg benyttet jeg det private arkivet til Bente Sandvig, rådgiver i Human-Etisk Forbund, som også hadde mye kontakt med Islamsk Råd Norge på 90-tallet. Utover dette har jeg analysert medieutklipp og sekundærlitteratur, analysert organisasjonens ytringer på hjemmesiden og i sosiale medier, samt gjennomført 29 dybdeintervjuer med sentrale aktører i både Islamsk Råd Norge og andre organisasjoner. I artikkelen henviser jeg flere steder til passasjer i min doktorgradsavhandling, som inneholder mer utførlig dokumentasjon enn hva det er plass til her.

90-tallet: Tilpasning, strid og uventede allianser

Islamsk Råd Norge ble formelt stiftet den 22. oktober 1993. Bakteppet for at organisasjonen ble stiftet, var ikke et initiativ fra myndighetene, men fra viktige aktører i Den norske kirke og Mellomkirkelig råd (MKR). Slik sett skilte IRN seg fra de islamske rådene som senere ble etablert i land som Frankrike og Tyskland, der myndighetene var sentrale allerede fra starten. De første utklippene man kan finne i arkivet til Oddbjørn Leirvik, handler om internasjonale initiativ knyttet til religionsdialog. Spesielt i Det lutherske verdensforbund ble man på 1980-tallet opptatt av religionsdialog. Allerede i 1986 satte derfor MKR ned en arbeidsgruppe som skulle jobbe med religionsdialog i Norge.⁹ I motsetning til hva historikeren Terje Tvedt har hevdet,¹⁰ indikerer ikke de tidlige kildene at MKR og Dnk var opptatt av religionsdialog fordi det kunne befeste deres posisjon i samfunnet. På 1980- og 1990-tallet hadde Den norske kirke en relativt selvsagt posisjon som mektig statskirke. De interne kildene fra kirkens side tyder snarere på en sosialetisk bekymring for fremmedfrykt, rasisme og islamofobi. Likevel indikerer også kildene

fra Dnk at man var opptatt av *representasjon* – man opplevde at man ikke hadde noen muslimsk motpart man kunne gå i dialog med. MKR engasjerte derfor Oddbjørn Leirvik for å skaffe en oversikt over hvilke moskeer og muslimske organisasjoner som fantes i Norge. MKR sendte ut et invitasjonsbrev til disse organisasjonene i 1992, signert av Trond Bakkevig og Olav Fykse Tveit, og inviterte dem til et møte for å diskutere mulig kontakt.¹¹

Etter at dette brevet var blitt mottatt av moskeene, organiserte flere av moskeene seg på egen hånd og opprettet en tidlig og uformell utgave av IRN, som de på det tidspunktet kalte *Islamsk råd*.¹² I denne proto-utgaven av IRN var det den pakistanske Barelwi-moskeen Central Jamaat-e Ahl-e Sunnat som var førende. Ahl-e Sunnat var og er den største moskeen i Norge. For Ahl-e Sunnat-moskeen – og kanskje for andre moskeer – var det i den tidlige fasen viktig å ha definisjonsmakt over hvem som skulle regnes som muslimer, og hvem som derfor ikke skulle få være med i et slikt råd. Dette kan vi se ut fra brev de sendte til MKR.¹³ Ahl-e Sunnat ønsket å ekskludere både Ahmadiyya-bevegelsen og den mindre kjente Tolu-e-Islam-bevegelsen, grunnet de heterodokse tolkningene deres av religionen. Statuttene som IRN vedtok i 1993, hadde samme tendens. De hadde en klar brodd mot heterodokse tolkninger av religionen, noe som ble slått fast allerede i statuttens første ledd.¹⁴

Men parallelt med denne ortodokse tendensen i den tidlige fasen av IRNs historie kunne man også se at organisasjonen ønsket å tilpasse seg det norske samfunnet. Noen få år tidligere hadde flere av moskeene som organiserte seg gjennom IRN, gått sammen i en helt annen sak – mobiliseringen mot Salman Rushdies roman *Sataniske vers*. Den mobiliseringen var svært omfattende, og ser ut til å ha omfattet de fleste moskeene i Norge.¹⁵ Mobiliseringen var imidlertid ikke spesielt populær i det norske storsamfunnet. Særlig etter attentatet mot William Nygaard kan det derfor virke som om mange av aktørene som var med i mobiliseringen, ønsket å distansere seg fra Rushdie-saken. Likevel er det liten tvil om at Rushdie-saken skapte et nettverk mellom mange av moskeene i Norge, og sådde et frø for senere samarbeid, noe som også skjedde i England.¹⁶ Ahl-e Sunnat-moskeen var for

eksempel ledende i mobiliseringen mot Rushdies roman, og var også ledende i det tidlige arbeidet med IRN. Desto mer interessant er det å observere hva som skjedde i august 1992, da Salman Rushdie besøkte Norge for første gang.¹⁷ Dette var etter at den uformelle, tidlige utgaven av IRN hadde blitt opprettet. Da Rushdie besøkte Norge, holdt tre imamer en pressekonferanse – to imamer fra pakistanske Barelwi/Sufi-moskeer, og én imam fra en Iran-orientert sjia-moské. Under Rushdie-saken i 1989 hadde omtrent alle moskeene i Norge stått samlet mot publiseringen av *Sataniske vers*. Nå var de bare tre. Ganske raskt rykket også Ahl-e Sunnat-moskeen ut mot disse moskeene, og sa at de ikke representerte muslimene i Norge.

Både timingen og konstellasjonen er påfallende. De tre moskeene som protesterte mot Rushdie i 1992, var alle på utsiden av IRN-prosjektet, ifølge de interne dokumentene i Leirviks arkiv. Ahl-e Sunnat-moskeen, derimot, som hadde stått fremst på barrikadene i 1989, manet nå til moderasjon og ro. Det er rimelig å se dette i sammenheng, og å forklare det med ny-korporatistisk teori. Ahl-e Sunnat-moskeen, og de andre moskeene i det som skulle bli IRN, kunne få mulighet for innflytelse gjennom dialog og samarbeid. De tre moskeene som stod på utsiden av IRN-prosjektet, derimot, kunne i større grad oppnå innflytelse gjennom protester i offentligheten, ettersom de ikke deltok i de korporatistiske kanalene som var i ferd med å bli åpnet opp.

Samme mønster kunne man se i det som ble den viktigste saken for IRN etter at organisasjonen ble formelt opprettet i 1993. På det første møtet mellom IRN og MKR i 1994 – i det som ble hetende *kontaktgruppen* – handlet innledningen fra IRN om muligheten for å opprette private muslimske skoler i Norge.¹⁸ Det er ikke helt klart ut fra notatene som er bevart i Leirviks arkiv, om IRN virkelig ønsket å opprette private muslimske skoler. Samtidig virker det ikke sannsynlig at organisasjonen ville bruke det første møtet på å diskutere denne saken dersom de ikke anså det som et reelt alternativ. MKR, på sin side, gjorde det raskt klart at de ikke støttet ideen om private muslimske skoler. I stedet ønsket de å bidra til at den offentlige enhetsskolen kunne bli mer inkluderende overfor IRN og muslimer. Etter at MKR hadde kommunisert dette overfor IRN, modererte IRN raskt posisjonene

sine. Sammen med MKR utarbeidet de et forslag om et eget skolefag for islam, modellert etter skolefaget kristendom, og det ser ut som de la ideen om privatskoler i skuffen.

For IRN var dette et stort steg ut i ukjent terreng. På denne tiden fikk moskeene penger fra staten for å undervise elever i islam, dersom elevene var fritatt fra kristendoms- og livssynsfaget. Å gå inn for et islam-fag i skolen innebar en reell risiko for at denne finansieringen ville bli borte. I tillegg viser de tidlige publikasjonene fra IRN at de var klar over at de ikke kunne regne med å styre innholdet i et slikt fag på egenhånd.¹⁹ Det innebar tap av autonomi, og innebar de facto en betydelig anerkjennelse av autoriteten til de offentlige myndighetene på et område som var av avgjørende betydning for organisasjonen – nemlig opplæringen i islam for barn og unge. Året etter skulle organisasjonen gå enda lenger, og foreslå et felles religionsfag for alle, der bare de yngste barna skulle få separat undervisning i sin egen religiøse tradisjon.²⁰

Skolespørsmålet skulle også føre IRN inn i en uventet allianse. I 1995 la Pettersen-utvalget frem et forslag til et obligatorisk kristendoms- og religionsfag for alle. I den norske skolen hadde livssynsminoriteter hatt rett til fritak fra kristendomsundervisningen helt siden 1936.²¹ Forslaget om et felles kristendomsfag for alle ble i stor grad heiet frem av politiske krefter i Arbeiderpartiet og KrF, med Gudmund Hernes som sentral aktør, som et svar på en opplevd bekymring for økende mangfold i det norske samfunnet. For livssynsminoritetene i Norge, med Human-Etisk Forbund i spissen, ble forslaget fra Pettersen-utvalget opplevd som nærmest sjokkerende. Det ledet til en innbitt politisk kamp som varte i over ti år, helt til Norge fikk en dom mot seg i menneskerettsdomstolen i Strasbourg i 2007. Selv om IRN opplevde at de ble overkjørt av regjeringen i denne saken, bidro det likevel til at organisasjonen tok ytterligere steg i retning av tilpasning og integrasjon.

Kampen mot det felles kristendomsfaget ledet til en allianse mellom ulike livssynsminoriteter som ble kalt ALIS. Gjennom ALIS-kampanjen jobbet IRN svært tett med livssynsgrupper som i utgangspunktet stod langt fra de ortodokse islamske

miljøene i IRN, nemlig jødene i Det Mosaiske Trossamfund og humanistene i Human-Etisk Forbund. Senere skulle ALIS-kampanjen føre til at Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) ble opprettet. Gjennom ALIS og STL ble viktige aktører i IRN mer opptatt av en universalistisk tilnærming til samfunnet, der like rettigheter for alle stod sentralt.

Likevel var det også på 90-tallet grenser for hvor mye tilpasning IRN ville gå inn for. I 1995 oppstod det store kontroverser om en blasfemi-sak i Pakistan, der den kristne tenåringen Salamat Masih ble anklaget for å ha skrevet blasfemiske slagord på en moské, sammen med sin far og onkel. De objektive forholdene virket svært suspekke, og saken fikk stor oppmerksomhet i vestlige medier.²² Ettersom mange av muslimene i Norge hadde bakgrunn fra Pakistan, var både medier og politikere tidlig på banen og ba om en avklaring om hva IRN mente. Blasfemi-saken hadde derfor fra starten av en annen dynamikk enn skolespørsmålet. IRN-organisasjonen fikk ikke tid til å tenke over saken i stillhet og ro, men ble bedt om å ta stilling til en omstridt mediesak på kort varsel. Flere aktører som var vennlig innstilt til IRN – inkludert dialogpartnerne i Dnk – ble skuffet over at IRN ikke klart og tydelig tok avstand fra dødsdommen mot Salamat Masih. Saken ser ut til å ha vært omstridt innad i de norske moskémiljøene, noe som kom frem i avisoppslag som omhandler uenighet i spørsmålet.²³ Det kan likevel virke som om det særlig i pakistanske moskémiljøer var liten vilje på denne tiden til å kritisere brudd på menneskerettighetene i opprinnelseslandet.

2000-tallet: Fra mistenkeliggjøring til partnerskap

For IRN ble 2000-tallet på mange måter svært forskjellig fra 90-tallet – preget som det ble av 11. september, krigen mot terror, og et langt sterkere fokus på islam og muslimer i offentligheten. For IRN som organisasjon var det likevel stor grad av kontinuitet fra 90-tallet. To tendenser fortsatte å være tydelige: IRN var ved flere anledninger innblandet i kontroverser, og var ofte i mediernes søkelys. Samtidig fortsatte organisasjonen å videreføre linjen fra 90-tallet: tilpasning og integrasjon,

og forsøk på å finne måter å uttrykke islam på som passet inn i det norske samfunnet.

For IRN begynte det nye tiåret med det som kanskje var den største krisen i organisasjonens historie frem til da. Kebba Secka hadde blitt valgt til organisasjonens leder i 1999, etter at han i flere år hadde vært et toneangivende medlem. Secka hadde bakgrunn fra Gambia, og jobbet som ungdomsarbeider på Holmlia i Oslo. Flere aktører indikerer at han nøt stor respekt, både internt i IRN og blant IRN sine samarbeidspartnere. Secka ble oppfattet som en relativt progressiv stemme internt i IRN. Da Verdikommisjonen ble planlagt opprettet i 1998 av Bondevik I-regjeringen, skrev for eksempel Oddbjørn Leirvik et brev til statsministerens kontor der han anbefalte Secka som medlem av Verdikommisjonen.²⁴

For mange ble det derfor et stort sjokk da den såkalte Kadra-saken eksploderte i offentligheten i september 2000. TV2s dokumentarprogram *Rikets tilstand* hadde engasjert den unge norsk-somaliske kvinnen Kadra Noor (nå Kadra Yusuf) til å intervju imamer og muslimske ledere med skjult mikrofon. Hun fortalte dem at moren hennes ønsket at hun skulle dra til utlandet og bli omskåret. Flere av imamene rådet henne til å la seg omskjære. Dette var i seg selv oppsiktsvekkende, ettersom kjønnslemlestelse hadde blitt kriminalisert i Norge i 1995. Men det som virkelig skapte debatt, var intervjuene med den gambiske imamen Ebrahim Saidy, som var aktiv i IRN, og med Kebba Secka, som både var leder i IRN og et prominent medlem i Verdikommisjonen. I programmet ble det fremstilt som om både Saidy og Secka rådet Noor til å la seg omskjære. TV2 la senere ut uredigerte transkripsjoner av samtalene, der et noe annet bilde fremkom. Saidy sa til Noor at omskjæring for kvinner ikke var obligatorisk i islam, at det var bedre å ikke la seg omskjære, og at han ikke ville omskjære sine egne døtre. Men da Noor sa til ham at det kunne føre til at hun mistet kontakten med sin mor og sin familie, sa han at det i så fall var bedre å la seg omskjære. Etter at saken ble sendt, beklaget han på det sterkeste, sa at han «følte seg presset i situasjonen», og at han hadde «gjort en fryktelig feil».²⁵

Seckas tilfelle var mer komplisert. Transkripsjonen fra samtalen viser at Secka nøler med å råde Noor til noe spesielt. Han beveger seg frem og tilbake i samtalen, tilsynelatende uten å ta klart standpunkt.²⁶ Etter at dokumentaren ble sendt, ble Secka nedbrutt og klinisk deprimert. Han trakk seg helt tilbake fra offentligheten, og har i liten grad ønsket å ha kontakt med journalister og forskere. Flere aktører som kjenner Secka, har overfor meg imidlertid gitt uttrykk for at det hele var en misforståelse. Secka skal fra starten ha mistenkt at Noor ikke snakket sant, og skal ha tenkt at det var noe rart med historien hennes. Han lurte på om det kunne dreie seg om seksuelt misbruk, og at det var det Noor *egentlig* ønsket hjelp til å snakke om. Derfor forsøkte han bare å holde samtalen gående, i håp om at Noor skulle få tillit til ham og si hva hun egentlig hadde på hjertet.

I dag er det selvsagt vanskelig å avgjøre hvilken versjon som er riktig – om Secka ble tatt i å råde en ung kvinne til å la seg lemleste og bryte norsk lov, eller om det hele var en misforståelse som fikk store konsekvenser for det private og profesjonelle livet til Secka. Det som er uomtvistelig, er at episoden fikk store konsekvenser for IRN. Flere politikere og samfunnsaktører reagerte i svært sterke ordelag.²⁷ IRN hadde over flere år bygget opp mye tillit hos mange aktører i det norske samfunnet, og den tilliten var nå i fare. Secka valgte derfor å trekke seg fra ledervervet i IRN og fra Verdikommisjonen med umiddelbar virkning. Den nye lederen ble konvertitten Lena Larsen, som ifølge sin egen beretning om hva som skjedde, ble valgt til leder mer eller mindre tilfeldig – fordi ingen andre hadde lyst.²⁸

Under Larsens lederskap skjedde flere viktige endringer i organisasjonen. Aktørene i IRN var akutt bevisste på at de stod under stort press, og at de måtte finne måter å balansere forventningene fra storsamfunnet og fra egne rekker på. Denne spenningen håndterte de ved å snevre inn arbeidsområdet, og primært befatte seg med spørsmål som var *religiøse* i mer snever forstand – snarere enn generell integreringstematikk. Men samtidig fortsatte tendensen man kunne se i 1990-årene, der organisasjonen la vekt på å minimere friksjonen med det norske storsamfunnet. På 2000-tallet ble statuttene til organisasjonen revidert i to omganger, i 2002 og

2005/2006. Ved begge disse revisjonene tok organisasjonen store steg i retning av å understreke IRNs rolle som brobygger, og betydningen av norsk-muslimsk identitet.

I 2006 ble hovedmålsettingene til organisasjonen formulert på denne måten:

1. Arbeide for at muslimer kan leve i samsvar med islamsk lære i det norske samfunnet og bidra til å bygge opp en norsk-muslimsk identitet.
2. Fremme samhold blant muslimer i Norge og ivareta medlemsorganisasjonenes rettigheter og interesser.
3. Være brobygger og dialogpartner som skaper gjensidig forståelse og respekt mellom muslimer og ikke-muslimer i Norge, med hensyn til religion, kultur og moralske verdier.²⁹

Formuleringene i disse statuttene var svært forskjellige fra formuleringene i de opprinnelige vedtektene fra 1993, som blant annet sa at IRN ønsket å «møte og besvare alle angrep mot Islam slik som forvringelser/propaganda eller vanskeliggjøringer av den muslimske kultur og levesett».³⁰

Denne mer dialogiske tilnærmingen slo ut i full blomst under karikaturkrisen i 2006, som ble et vendepunkt for IRNs posisjon i det norske samfunnet. Da Magazinet republiserte de danske karikaturene tidlig i 2006, var IRN faktisk tilbakeholdne med å komme med for sterk kritikk, ifølge daværende sekretær i MKR, Vebjørn Horfsfjord.³¹ Årsaken var at de ikke ønsket å spille det spillet de mente Magazinet la opp til, og håpet at saken ville blåse over av seg selv. MKR var mer ivrige på å kritisere publiseringen av karikaturene.³² Etter at publiseringen av karikaturene førte til såpass store protester, opplevde imidlertid lederskapet i IRN at de var nødt til å reagere sterkere. Likevel var IRN svært innstilt på å finne dialogiske løsninger. Da Magazinet-redaktør Vebjørn Selbekk gikk med på å ytre en slags halvveis-unnskyldning, mobiliserte IRN til en mannsterk konferanse med 14 imamer, som understreket at de nå anså konflikten som løst, og oppfordret til ro.³³ Senere ble sentrale personer i IRN med på delegasjonsreiser til både Pakistan og Midtøsten, der de agerte som goodwill-ambassadører for Norge og forsøkte å roe gemyttene.³⁴

I politiske kretser satte man stor pris på IRNs handlemåte under karikaturkrisen, noe som blant annet kom til uttrykk gjennom taler som daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre holdt på denne tiden.³⁵ I 2007 fikk IRN for første gang statsstøtte, og det er indikasjoner på at dette blant annet skyldtes godviljen de ble møtt med etter karikaturkrisen.³⁶ Etter karikaturkrisen fortsatte IRN å dyrke rollen som ansvarlig dialogpartner. Organisasjonen ansatte Shoaib Sultan som generalsekretær, som raskt oppnådde å bygge tillit i mediene og i storsamfunnets institusjoner. Samtidig ble dialogarbeidet i kontaktgruppen mellom MKR og IRN intensivert. I denne perioden kom de med flere nyskapende fellesuttalelser, blant annet om retten til å skifte religion og om kjønnsbasert vold.³⁷

Samtidig fortsatte IRN å være en omstridt aktør. I 2007 – samme år som IRN hadde begynt å motta statsstøtte – havnet organisasjonen i en stor kontrovers. Den daværende nestlederen Asghar Ali takket ja til å være med i en debatt om homofili. I debatten ble han spurt hva han mente om at det i Iran er dødsstraff for homofili. Han støttet det ikke, men ville heller ikke ta fullstendig avstand fra det, fordi han anså det som et vanskelig teologisk spørsmål.³⁸ Dette skapte stor debatt, og IRN møtte sterke reaksjoner blant annet fra daværende barne- og likestillingsminister Manuela Ramin-Osmundsen. Både IRN og Asghar Ali forsøkte raskt å rette opp inntrykket som var skapt, og Ali skrev i en pressemelding at han «som norsk muslim» var mot dødsstraff for homofili.³⁹ Likevel fortsatte homofili-saken å forfølge IRN i flere år fremover, noe som ved gjentatte anledninger gjorde at ulike politikere snakket om at IRN burde miste statsstøtten.⁴⁰

2010-tallet: Konfliktenes tiår

På 2010-tallet slo IRN delvis inn på en ny kurs, som av utenforstående ble oppfattet som mindre dialogorientert. Dette kursskiftet skapte spenninger både eksternt og internt, og endte med at organisasjonen delte seg i to i 2017. Den utløsende årsaken til kursskiftet var sannsynligvis at det kom nye nøkkelpersoner inn i organisasjonen som ønsket å forholde seg til storsamfunnet på en annen måte enn tidligere. Shoaib

Sultan trakk seg som generalsekretær i 2010, og Mehtab Afsar begynte i jobben i 2011. Der Sultan gjerne hadde opptrådd dialogisk og mykt, hadde Afsar ofte en mer konfronterende stil. I tillegg kom den driftige økonomen Irfan Mushtaq inn i styret. Han satte raskt i gang et omfattende arbeid for å gjøre IRN til en sentral sertifiseringsinstans for halal-mat i Norge, noe som etter hvert skaffet IRN en betydelig inntektskilde.

Disse endringene førte til konflikter. Internt i IRN hadde man etablert en arbeidsmåte som hadde ligget mer eller mindre fast i mange år. Medlemsmassen hadde lenge vært relativt stabil, og ligget på pluss/minus tjue moskeer. I tillegg var det noen få av moskeene som i særlig grad hadde satt sitt preg på organisasjonen – spesielt den arabisk-dominerte Rabita-moskeen, den pakistanske Islamic Cultural Centre og den bosniske moskeen. I denne perioden jobbet IRN gjerne langs to spor. På den ene siden var man opptatt av å koordinere islamsk religionsutøvelse i Norge, og å skape samhold blant muslimer, særlig med tanke på å koordinere bønnetidene og høytidskalenderen.⁴¹ På den andre siden var man opptatt av ekstern dialog og å bygge broer med aktører i storsamfunnet.

Den nye ledelsen i IRN fra 2011 og utover var ikke *mot* ekstern dialog. Men de la større vekt enn tidligere på å bygge opp det interne fellesskapet blant norske muslimer og å kjempe enda sterkere mot islamofobi. I tillegg ønsket de at IRN også skulle tilby *tjenester* til medlemmene sine og til muslimene i Norge mer generelt. For å få til dette jobbet de aktivt for å få flere moskeer som medlemmer, og i løpet av få år lyktes de med å fordoble antallet medlemsmoskeer. IRN etablerte ordningen *Trygg muslim*, som i prinsippet skulle fungere som en slags forsikringsordning, der muslimer kunne få hjelp dersom de opplevde diskriminering eller islamofobi.⁴² Trygg muslim-tjenesten ble aldri noen stor suksess. Det ble derimot ordningen med halal-sertifisering.⁴³ IRN fikk til avtaler med Nortura og andre aktører, der IRN fikk eneretten til å sertifisere matvarer som halal. I tillegg kunne restauranter og butikker betale IRN for å få bli med i en ordning for halal-sertifisering. Inntektene dette skapte for IRN oversteg etter hvert støtten organisasjonen fikk fra staten.

Internt i IRN var det en viss uenighet om disse prosjektene. Likevel er det lite trolig at denne uenigheten i seg selv ville vært nok til å splitte organisasjonen og føre til krise mellom IRN og myndighetene. Det som for alvor skapte konflikter både internt og eksternt, var at sentrale personer i IRN begynte å tone ned det eksterne dialogarbeidet, og at det til tider oppstod konflikter mellom generalsekretæren i IRN og personer i andre organisasjoner. Et vendepunkt ser ut til å ha vært en felles dialogreise til Israel og Palestina som IRN, MKR og Det Mosaiske Trossamfund foretok i 2013.⁴⁴ Før dette hadde det også vært konflikter mellom IRN og dialogpartnerne, men ikke like dype.⁴⁵ Slik den felles rapporten antyder, var det stor uenighet blant deltakerne underveis på turen.⁴⁶ Etter turen stanset dialogen mellom IRN og de andre aktørene mer eller mindre helt opp. I tillegg tonet IRN ned sin deltakelse i STL.

Parallelt med dette ble IRN i stadig sterkere grad utsatt for et dobbelt krysspress, som blant annet handlet om hvordan de muslimske miljøene og storsamfunnet skulle møte utfordringen med radikaliserings. IRN fikk på den ene siden kritikk fra unge muslimer som ønsket at IRN i større grad skulle stå opp mot islamofobi og diskriminering fra storsamfunnets side. Samtidig fikk IRN kritikk fra andre aktører for at de ikke gjorde nok for å jobbe mot radikaliserings.⁴⁷ Konfliktene som oppstod innad i IRN og mellom IRN og andre organisasjoner, handlet derfor ikke bare om personligheter og personkonflikter, selv om dette helt klart spilte en rolle.

Uenigheten internt i IRN handlet også om hvordan IRN skulle agere i møte med dette krysspresset, og den generelle erfaringen av å være mistenkeliggjort, som de fleste i IRN delte. Tilhengerne av det vi kan kalle *dialoglinjen*, mente at den beste måten å forsvare muslimenes interesser på var gjennom dialog og ved å inngå langvarige allianser med andre aktører. Tilhengerne av det vi kan kalle *uavhengighetslinjen*, mente at det var lettere å forsvare muslimenes interesser dersom muslimer stod sammen og bygget opp ressurser og styrke innenfra. Mens tilhengerne av dialoglinjen mente at IRN kunne lykkes som organisasjon gjennom tett samarbeid med både myndigheter og sivilsamfunn, mente tilhengerne av uavhengighetslinjen at myndighetene uansett kunne komme til å stanse statsstøtten – og at IRN derfor måtte ha andre bein å stå på.

Samtidig må det understrekes at dette ikke nødvendigvis dreide seg om klare og uttalte strategier hos alle aktørene som var involvert. Tilfeldigheter spilte en rolle, og noen av aktørene kan ha havnet på den ene eller andre siden av konflikten uten at det lå klare strategiske overveielser bak. Når man analyserer konflikten i retrospekt, kan man likevel identifisere klare skiller i ordbruk og diskurs mellom de ulike aktørene. Det gjelder både sitater i intervjuene jeg foretok i etterkant, og skriftlige ytringer på sosiale medier, samt uttalelser til mediene mens konflikten pågikk. Der noen av aktørene la vekt på dialog, la andre mer vekt på å bygge samhold og styrke innenfra.

Utover på 2010-tallet ble denne konflikten stadig tydeligere. Den interne konflikten endte etter hvert med at tilhengerne av uavhengighetslinjen vant en tydelig seier. De som stod for dialoglinjen – spesielt Rabita-moskeen, Islamic Cultural Centre og den bosniske moskeen – begynte i 2016 å snakke om å bryte ut og danne en ny paraplyorganisasjon.⁴⁸ Det skjedde til slutt i 2017. Den utløsende årsaken var niqab-saken, etter at IRN ansatte den niqab-kledde Leyla Hasic som kontorsekretær. Dette var svært kontroversielt, ettersom det på denne tiden pågikk en politisk diskusjon om å forby niqab. Blant flere aktører ble dette tolket som en slags krigserklæring fra IRN mot det norske samfunnet. Kritikken mot IRN var ualminnelig sterk, både i de tradisjonelle og de sosiale mediene.⁴⁹ IRNs generalsekretær Methab Afsar forsvarte valget med at Hasic skal ha vært den best kvalifiserte søkeren. Intervjuer med flere av de involverte i IRN tyder på at valget av Hasic delvis handlet om tilfeldigheter.⁵⁰ Det skal ha vært en annen søker som opprinnelig var innstilt på topp. Denne søkeren var til og med kristen. Denne søkeren takket imidlertid nei til jobben i siste liten, noe som gjorde at IRN ansatte Hasic, som var innstilt som nummer to. Forklaringen til IRN om at Hasic var «best kvalifisert» ser derfor ut til delvis å være riktig. Samtidig fremstår det også sannsynlig at IRNs ledelse forstod at valget av en sekretær med niqab kunne tolkes som en provokasjon ute i storsamfunnet.

Uavhengig av hva som var bakgrunnen for hendelsen, ble niqab-saken begynnelsen på slutten for det gamle IRN. Etter at saken eksploderte i mediene, meldte flere

moskeer seg ut. Lederskapet i STL kritiserte etter lengre tids frustrasjon IRN offentlig, og i oktober tok IRN en pause fra sitt medlemskap i STL – en pause som senere ble til utmelding.⁵¹ IRN mistet raskt tillit i flere miljøer. Nortura sa opp avtalen med IRN, noe som gjorde at systemet for halalsertifisering kollapset. Til slutt stanset departementet statsstøtten, blant annet med henvisning til at IRN ikke lenger hadde tillit hos viktige aktører i sivilsamfunnet.⁵² Utbryterorganisasjonen dannet en ny organisasjon, *Muslimsk dialognettverk*, som raskt fikk statsstøtte.⁵³

Etter dette så IRN lenge ut til å ligge nede med brukket rygg. Nesten to år senere, i 2019, tok imidlertid organisasjonen opp aktiviteten på nytt. Nå hadde organisasjonen ingen statsstøtte og lite finansiering, og ble drevet på frivillig basis. I løpet av de to årene hadde retorikken blitt mykere og mindre konfronterende, og det var aktører i organisasjonen som ønsket at IRN på nytt skulle bli medlemmer i STL.⁵⁴ Det virket som situasjonen nå var blitt permanent: Norge har to paraplyorganisasjoner for moskeer, som begge ønsker å representere islam og muslimer overfor det norske samfunnet.

Interessekamp, dialog og integrasjon

Det finnes ulike begreper man kan bruke om IRN som organisasjon, og om IRNs virke i det norske samfunnet gjennom snart tre tiår. IRN har fungert som en *interesseorganisasjon* for norske moskeer og norske muslimer. IRN har også fungert som en samlende *paraplyorganisasjon* for norske muslimer og norske moskeer, som i det stille har nedlagt et iherdig arbeid for å koordinere islamsk trosliv i Norge. IRN har også i høyeste grad vært en *religiøs* organisasjon, der flere av de viktigste aktørene har vært drevet av et dyptfølt religiøst engasjement. Når det gjelder IRNs relasjon til storsamfunnet, kan vi også bruke merkelappen *integreringsaktør* – på tross av at ordet «integrasjon» har begynt å bli kontroversielt i forskningen på grunn av assosiasjonene det ofte fører med seg.⁵⁵

Dette begrepet kan benyttes i den vanlige betydningen, om «integrasjon» av muslimer og muslimske organisasjoner med innvandringsbakgrunn inn i det norske

samfunnet. I dag er det flere og flere av muslimene i Norge som er født og oppvokst i Norge, og konvertitter utgjør et ikke ubetydelig innslag i flere muslimske miljøer. Likevel har et flertall innenfor de muslimske grupperingene i Norge bestått av personer med innvandringsbakgrunn. I debatten om innvandring og integrasjon har spørsmål om islam ofte stått sentralt. Siden oppstarten har IRN vært opptatt av å finne måter å uttrykke islamsk tro og praksis på som ikke bryter for mye med normene i det norske samfunnet. Ved sentrale anledninger, og særlig under karikaturkrisen i 2006, har IRN vist at de stod skulder ved skulder med det norske storsamfunnet da det virkelig gjaldt. Selv under den konfliktfylte fasen på 2010-tallet valgte brede miljøer i IRN å tilpasse seg de norske reglene for slakt og dyrevelferd gjennom halalmat-prosjektet. Den korporatistiske inkluderingen av IRN i det norske samfunnsmaskineriet kan dermed sies å ha fått betydning. Om man for eksempel sammenlikner med hvordan karikaturkrisen forløp i Danmark, der det ikke hadde foregått noen tilsvarende korporatistisk integrasjon av islam, blir forskjellene tydelige.⁵⁶

Men begrepet integrasjon kan også benyttes i en dypere betydning, der man trekker på integrasjonsbegrepet til sosiologen Émile Durkheim – der integrasjon forstås som en vedvarende prosess mellom ulike aktører i samfunnet, som ikke bare handler om at personer med innvandringsbakgrunn skal tilpasse seg.⁵⁷ I den senere fasen av Durkheims forfatterskap mente han at det som bidrar til integrasjon i et mangfoldig samfunn, er at det finnes *kollektive representasjoner* – felles tolkningskjema for menneskene i et samfunn. Nicolay B. Johansen og Kjersti Røsvik sa det slik: «Durkheim skyver det fokale punkt fra det å være enige til å forstå hverandre.»⁵⁸ Denne måten å forstå integrasjon på minner også om det den norske sosiologen Lars Laird Iversen har kalt *uenighetsfellesskap*.⁵⁹

I denne integrasjonsprosessen har både dialog, konflikt og interessekamp spilt en rolle. På 90-tallet engasjerte organisasjonen seg i flere dialogprosjekter, først i kontaktgruppen med Mellomkirkelig råd, og senere i STL. Denne dialogen fortsatte utover på 2000-tallet, før dialogen ble vanskeligere utover på 2010-tallet. Denne dialogen ser ut til å ha påvirket IRN selv, der en mer universalistisk og

menneskerettsorientert tilnærming til samfunnet ble stadig mer utbredt. Sannsynligvis ledet denne dialogen også til en sterkere bevissthet rundt kjønn og kjønnsrettferdighet internt i IRN.⁶⁰ Men dialogen ser også ut til å ha påvirket andre aktører. Gjennom dialogen i STL ble brede aktører på det norske tros- og livssynsfeltet sosialisert inn i et *felles tolkningsskjema*, der trosfrihet og menneskerettigheter stod sentralt.

Samtidig ble denne dialogen helt fra starten av ledsaget av konflikt og interessekamp. Allerede på 90-tallet havnet IRN i flere kontroverser i mediene. Den store konflikten handlet likevel om det felles kristendomsfaget i skolen, der IRN allierte seg med andre minoritetsaktører. Det førte nettopp til et *konfliktpartnerskap*. IRN ble gjennom den konflikten trukket inn i viktige former for konflikthåndtering i det norske samfunnet – kamp i rettsvesenet, diskusjoner i mediene, deltakelse i offentlige høringer, med mer. Konflikten om kristendomsfaget var av avgjørende betydning for at STL ble opprettet, noe som fikk vesentlig betydning for hele det norske tros- og livssynsfeltet.⁶¹ Konflikt og interessekamp førte dermed til partnerskap.

På 2010-tallet søkte organisasjonen mer uavhengighet, og det oppstod dype konflikter mellom organisasjonen og andre aktører i det norske samfunnet. Men om man bruker modellen med *konfliktpartnerskap* for å forstå korporatistisk inkludering, kan man argumentere for at IRN heller ikke i denne perioden meldte seg ut av det bredere konfliktpartnerskapet i det norske samfunnet. Riktignok ble det i denne perioden mer *konflikt* og mindre *partnerskap*. Men gjennom uavhengighetslinjen brakte også organisasjonen nye aktører inn i det bredere norske korporatistiske apparatet. Mange moskeer som tidligere hadde stått på utsiden av IRN, ble nå aktive i organisasjonen. Aktører som tidligere hadde opplevd at organisasjonen var for lite restriktiv når det gjaldt halalmat, for eksempel, ble gjennom arbeidet i IRN dratt dypere inn i det norske samfunnsmaskineriet, og aksepterte normer for dyreslakting de tidligere var skeptiske til.

Konflikten på 2010-tallet fikk likevel ikke en konstruktiv utgang på samme måte som konflikten om kristendomsfaget på 90-tallet. Det er ikke alle IRNs handlinger

opp igjennom som har bidratt til integrasjon i durkheimsk forstand, eller som har bidratt til å bygge opp et uenighetsfellesskap slik Laird Iversen definerer ordet. Men gjennom å delta i offentlig debatt, og ved å gi det organiserte islamske feltet en tydelig stemme, har IRN likevel bidratt til at det norske uenighetsfellesskapet i større grad har involvert moskémiljøene. Om man ser på historien til IRN under ett, og kontakten IRN har hatt med det norske storsamfunnet, fremstår det som en rimelig tolkning at IRN grunnleggende sett har bidratt til *integrasjon* i samfunnet. Om vi antar at Mellomkirkelig råd og Oddbjørn Leirvik ikke hadde invitert de norske moskeene til dialog i 1992, og IRN ikke ble opprettet i kjølvannet, hva ville konsekvensen ha blitt? Det er ikke helt usannsynlig at det norske samfunnet ville sett annerledes ut, og kanskje vært mindre *integrert* enn det er i dag. Kanskje ville de ulike medlemmene i det norske uenighetsfellesskapet da ha vært dårligere i stand til å forstå hverandre.

¹ Intervju med forfatteren, Oslo, 05.01.2015

² Bayrakli, Hafez, Fared, og Faytre, "Engineering a European Islam"; Braginskaia: "Muslim Councils in Britain and Russia"; Bruce, *Governing Islam Abroad: Turkish and Moroccan Muslims in Western Europe*, Laurence, *The Emancipation of Europe's Muslims: The State's Role in Minority Integration*; Ciciora, "Varieties of Muslim Councils in Europe"

³ Grung, "Kontaktgruppa i et kritisk kjønnsperspektiv: Mellom aktivisme og representativitet", Opsal, "Representasjon og representativitet i kristen-muslimsk dialog i Norge", Håvarstein, *Kristen-muslimsk religionsdialog i Norge: en studie av dialogarbeidet mellom Islamsk råd Norge og Mellomkirkelig råd*. Brottveit m.fl., *Det handler om verdensfreden!*

⁴ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe".

⁵ Laurence, *The Emancipation of Europe's Muslims: The State's Role in Minority Integration*.

⁶ Laurence, 127.

⁷ Laurence, 124.

⁸ Dølvik m.fl., *Den nordiske modellen mot 2030. Et nytt kapittel*, Müller-Jentsch, *Konfliktpartnerschaft: Akteure und Institutionen fer Industriellen Beziehungen*

⁹ Seim, "Uten tittel,"

¹⁰ Tvedt, *Det internasjonale gjennombruddet*

¹¹ Bakkevik og Tveit, "Uten tittel 1"

¹² Mukhtar, "Uten tittel"

¹³ Ashraf, "Kontakt mellom Den norske kirke og muslimske organisasjoner i Norge"

¹⁴ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 173–79.

¹⁵ Elgvin, 115–27; Marianne Engelstad, "Sataniske vers og Muhammed-karikaturer"

¹⁶ McLoughlin, "The State, 'New' Muslim Leaderships and Islam as a 'Resource' for Engagement in Britain," 53-54.

¹⁷ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 179–80; Engelstad, "Sataniske vers og Muhammed-karikaturer", 27.

¹⁸ Mellomkirkelig råd, "Rapport fra møte mellom Islamsk Råd og Mellomkirkelig råd"

¹⁹ Islamsk Råd Norge, "Veiviseren"

²⁰ Islamsk Råd Norge v/ Undervisningskomiteen, "Høringsuttalelse vedrørende NOU 1995:9 Identitet og dialog"

²¹ Bakke-Lorentzen, "Skolefag som politisk konstruksjon ", 36

²² Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 189–91.

²³ Brudevold, "Muslimsk gen.sekretær drev solospill"

²⁴ Leirvik, "Ang. 'Verdikommisjonen,'"

²⁵ Brekke, "Var det løgn?"

²⁶ Rikets tilstand, "Hele samtalen mellom Kadra (KA) og Kebba Secka (KS),"

²⁷ Næss, "Myten om muslimer", 58.

²⁸ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 228–29.

²⁹ Elgvin, 393.

³⁰ Elgvin, 380.

-
- ³¹ Horsfjord, "Dialog etter karikaturkrisen", 409.
- ³² Horsfjord, 409.
- ³³ Stokke og Hegtun, "Beklager trykking av tegningene"
- ³⁴ Krist Egeberg, "Tror Muhammed-meklingen hjalp", Hamdan, "Rapport fra reisen til Midt-Østen i forbindelse med karikaturesaken (12-23 februar 2006)", Kobilica, "Rapport fra reisen til Pakistan i forbindelse med karikaturesaken (16-19 februar 2006)"
- ³⁵ Berge, *Talens makt - maktens taler*, 124; Rodum, "Støre roste muslimene"
- ³⁶ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 258.
- ³⁷ Terzić, "Theological Principles versus Secular Language"
- ³⁸ Kumano-Ensbj, "Avviser ikke homo-dødsstraff"
- ³⁹ Gran, "- Homofili er synd, men dødsstraff er feil"
- ⁴⁰ Dagsavisen, "Beholder statsstøtte tross homosyn"; Utrop, "-Kutt statsstøtten til Islamsk Råd Norge"
- ⁴¹ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 216–22.
- ⁴² Islamsk Råd Norge, "Trygg Muslim - Islamsk Råd Norge"
- ⁴³ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 306–10.
- ⁴⁴ Lindekleiv, "Dialogen stanset etter dialogtur"
- ⁴⁵ Sylte, "'Islamsk Råd tar for Lett på jødehat"
- ⁴⁶ MKR, IRN, og DMT, "Rapport fra jødisk-kristen-muslimsk delegasjonsreise Israel og Palestina 4.-10. Februar 2013,"
- ⁴⁷ Brandvold, "I dialog med Arfan Bhatti"; Decap, "Krever fordømmelse".
- ⁴⁸ Brandvold, "Boikottet valget"
- ⁴⁹ Henriksen, "Twitter koker etter Islamsk Råds ansettelse"
- ⁵⁰ Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place : The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe," 330–33.
- ⁵¹ Vilde Blix Huseby, "Begeret er fullt: Kan kaste ut Islamsk Råd"
- ⁵² Kulturdepartementet, "Prop. 9 S (2017–2018). Samtykke til ikke å utbetale andre rate av driftstilskuddet til Islamsk Råd Norge for 2017"
- ⁵³ Åse Brandvold, "Får dialogpenger"
- ⁵⁴ Kruse, "STL holder dørene åpne for Islamsk råd"
- ⁵⁵ Favell, "Integration: twelve propositions after Schinkel"
- ⁵⁶ Engelstad, "Sataniske vers og Muhammed-karikaturer"
- ⁵⁷ Johansen og Røsvik, "Durkheim: Ikke glemt 100 år etter sin død"; Østerberg, *Emile Durkheims samfunnslære*.
- ⁵⁸ Johansen og Røsvik, "Durkheim: Ikke glemt 100 år etter sin død", 192.
- ⁵⁹ Iversen, "Uenighetsfellesskap"
- ⁶⁰ Grung og Larsen, *Dialog med og uten slør*.
- ⁶¹ Døving, "Pluralismens voktere"

Bibliografi

Ashraf, Mohammad, brev til Mellomkirkelig råd, “Kontakt mellom Den norske kirke og muslimske organisasjoner i Norge,” 18. april, 1992, Leirviks arkiv.

Bakke-Lorentzen, Elin, “Skolefag som politisk konstruksjon: En sosiologisk analyse av den politiske prosessen bak grunnskolefaget ‘Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering’”. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen, 2000

Bakkevig, Trond og Tveit, Olav Fykse; brev til Muslimske organisasjoner og trossamfunn i Norge, “Uten tittel 1,” 20. januar, 1992, Leirviks arkiv

Bayrakli, Enes, Hafez, Fared, og Leonard Faytre, “Engineering a European Islam: An Analysis of Attempts to Domesticate European Muslims in Austria, France, and Germany,” *Insight Turkey* 20, nr. 3 (2018): 131–56, DOI: <https://doi.org/10.25253/99.2018203.08>

Berge, Bjørn Magnus, *Talens makt - maktens taler*. Oslo: Cappelen Damm, 2013.

Braginskaia, Ekaterina: “Muslim Councils in Britain and Russia: Challenges of Cooperation and Representation in Contrasting Institutional Contexts”. PhD-avhandling, University of Edinburgh, 2015.

Brandvold, Åse, “I dialog med Arfan Bhatti,” *Klassekampen*, 22. februar, 2012

Brandvold, Åse, “Boikottet valget,” *Klassekampen*, 19. oktober, 2016.

Brandvold, Åse, “Får dialogpenger,” *Klassekampen*, 20. desember, 2017.

Brekke, Bo, “Var det løgn?”, *NRK*, 18. mai, 2007

Brottveit, Ånund, Gresaker, Ann Kristin, og Hoel, Nina: *Det handler om verdensfreden! En evaluering av rollen Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Norges Kristne Råd og Islamsk Råd Norge har i dialogarbeidet*. Oslo: KIFO, 2015

Bruce, Benjamin: *Governing Islam Abroad: Turkish and Moroccan Muslims in Western Europe*. New York: Springer, 2018.

Brudevold, Else, “Muslimsk gen.sekretær drev solospill,” *Aftenposten*, 27. februar, 1995.

Dagsavisen, “Beholder statsstøtte tross homosyn,” August 2, 2011

Decap, Alejandro, “Krever fordømmelse,” *Utrop*, 31. januar, 2013

Dølvik, Jon-Erik, m.fl., *Den nordiske modellen mot 2030. Fafo-Rapport 46*. Oslo: Fafo, 2014.

Døving, Cora Alexa, "Pluralismens voktere - Samarbeidsrådet for tros-og livssynssamfunn som politisk aktør gjennom 20 år." *Kirke og Kultur* 120, no. 04 (2016), 362-385, DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3002-2016-04-08>

Egeberg, Kristoffer, "Tror Muhammed-meklingen hjalp," *Dagbladet*, 19. februar, 2006

Elgvin, "Between a Rock and a Hard Place: The Islamic Council of Norway and the Challenge of Representing Islam in Europe". PhD-avhandling, Universitetet i Bergen, 2020.

Engelstad, Marianne, "Sataniske vers og Muhammed-karikaturer: En analyse av de muslimske miljøenes og myndighetenes reaksjoner på og håndtering av Rushdie-Saken og karikaturstriden i Norge og Danmark". Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2013.

Favell, Adrian, "Integration: twelve propositions after Schinkel". *Comparative Migration Studies* 7, no. 1 (2019), 1-10, DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0125-7>

Gran, Even, "- Homofili er synd, men dødsstraff er feil," *Fri tanke*, 11. september, 2007

Grung, Anne Hege: "Kontaktgruppa i et kritisk kjønnsperspektiv: Mellom aktivisme og representativitet." *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 67, nr. 4 (2013), 214-232

Grung, Anne Hege, og Larsen, Lena. *Dialog med og uten slør*. Oslo, Pax, 2000.

Hamdan, Mohamed, "Rapport fra reisen til Midt-Østen i forbindelse med karikaturaken (12-23 februar 2006)," 2006, hentet 12.02.2019 på <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/IRNdelegasjonMA.pdf>

Henriksen, Anita Bakk, "Twitter koker etter Islamsk Råds ansettelse," *Nettavisen*, 28. mars, 2017

Horsfjord, Vebjørn, "Dialog etter karikaturkrisen: Sammen er vi forskjellige?," *Kirke og Kultur* 117, nr. 4 (2013)

Huseby, Vilde Blix, "Begeret er fullt: Kan kaste ut Islamsk Råd," *Dagsavisen*, 9. mai, 2017,

Håvarstein, Johanne: *Kristen-muslimsk religionsdialog i Norge: en studie av dialogarbeidet mellom Islamsk råd Norge og Mellomkirkelig råd*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo, 2002.

Islamsk Råd Norge, "Veiviseren," *Veiviseren*, September 1994, Leirviks arkiv.

Islamsk Råd Norge, "Trygg Muslim - Islamsk Råd Norge," 2. oktober, 2012, tilgjengelig på <https://web.archive.org/web/20121002061156/http://www.irn.no/trygg-muslim>.

Islamsk Råd Norge v/ Undervisningskomiteen, "Høringsuttalelse vedrørende NOU 1995:9 Identitet og dialog; Kristendomskunnskap, livssynskunnskap og religionsundervisning," 16. september, 1995, Leirviks arkiv

Iversen, Lars Laird, "Uenighetsfellesskap," *Dembra*, 2014.

Johansen, Nicolay B., og Røsvik, Kjersti: "Durkheim: Ikke glemt 100 år etter sin død," *Norsk Sosiologisk Tidsskrift* 4, no. 4 (2020), 190–96; DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-04-01>

Kobilica, Senaid, "Rapport fra reisen til Pakistan i forbindelse med karikatarsaken (16-19 februar 2006)," 2006, hentet 12.02.2019 på <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/IRNdelegasjonPak.pdf>.

Kulturdepartementet, "Prop. 9 S (2017–2018). Samtykke til ikke å utbetale andre rate av driftstilskuddet til Islamsk Råd Norge for 2017", 2017, hentet 05.04.2019 på <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-9-s-20172018/id2577390/>.

Kumano-Ensby, Anne Linn, "Avviser ikke homo-dødsstraff," *NRK*, 8. november, 2007

Kruse, Elise, "STL holder dørene åpne for Islamsk råd," *Vårt Land*, 19. oktober, 2019

Leirvik, Oddbjørn, brev til Statsministerens kontor, "Ang. 'Verdikommisjonen,'" 1. april, 1998, Leirviks arkiv.

Lindekleiv, Heidi Marie, "Dialogen stanset etter dialogtur," *Vårt Land*, 27. mars, 2015

McLoughlin, Sean, "The State, 'New' Muslim Leaderships and Islam as a 'Resource' for Engagement in Britain". I *European Muslims and the Secular State*, redigert av Jocelyne Cesari og Sean McLoughlin, 55-69. Aldershot: Ashgate, 2005

Mellomkirkelig råd, "Rapport fra møte mellom Islamsk Råd og Mellomkirkelig råd", Januar 1994, Leirviks arkiv.

MKR, IRN, og DMT, "Rapport fra jødisk-kristen-muslimsk delegasjonsreise Israel og Palestina 4.-10. Februar 2013," 2013, i forfatterens private arkiv

Mukhtar, Zahid, brev til Mellomkirkelig råd, "Uten tittel", 18. august, 1992, Leirviks arkiv

Müller-Jentsch, Walther, *Konfliktpartnerschaft: Akteure und Institutionen fer Industriellen Beziehungen*. Augsburg: Hampp, 1993

NTB, "Sterke reaksjoner mot nikabkledd rådgiver i Islamsk Råd," *NTB*, 28. mars, 2017.

Næss, Kjersti Rogde, "Myten om muslimer: En analyse av mediens beskrivelser av muslimske innvandrere i Norge i lys av Roland Barthes' mytebegrep". Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen, 2003.

Opsal, Jan: "Representasjon og representativitet i kristen-muslimsk dialog i Norge." *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 67, nr. 4 (2013), 197-213.

Rikets tilstand, "Hele samtalen mellom Kadra (KA) og Kebba Secka (KS)," 2000, Lagret på <https://web.archive.org/web/20030623065432/https://www.tv2.no/rikestilstand/ekstra/secka02.htm>.

Rodum, Elisabeth, "Støre roste muslimene," *Aftenposten*, August 12, 2006,

Seim, Turid Karlsen, til Nesvåg, Inger: "Uten tittel". Brev, 23. mai, 1986, Leirviks arkiv

Stokke, Olga og Hegtun, Halvor, "Beklager trykking av tegningene," *Aftenposten*, 2. oktober, 2006

Sylte, Turid, "'Islamsk Råd tar for lett på jødehat," *Vårt Land*, 6. oktober, 2011.

STL og IRN, "Pressemelding STL og IRN," *Islamsk Råd Norge* (nettside), October 11, 2017, hentet 14.04.2019 på <https://www.irn.no/2017/10/11/pressemelding-3/>.

Terzić, Faruk, "Theological Principles versus Secular Language: An Analysis of Joint Statements." *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 67, no. 4 (2013): 233-247.

Tvedt, Terje, *Det internasjonale gjennombruddet*. Oslo: Dreyer, 2018.

Utrop, "-Kutt statsstøtten til Islamsk Råd Norge," *Utrop*, April 12, 2007

Østerberg, Dag, *Emile Durkheims samfunnslære*. Oslo, Pax, 1983